

Школьное естественно-географическое образование: проблемы, поиски и перспективы: Тез. докл. науч.-практич. конф. - Могилев, 1998. - 144 с.

В сборник вошли материалы межвузовской научно-практической конференции "Школьное естественно-географическое образование: проблемы, поиски и перспективы".

Конференция приурочена к 80-летию известного методиста, географа, доцента кафедры педагогики и методики начального обучения МГУ им. А.А.Кулешова Петра Алексеевича Лярского.

Редакционная коллегия:

А.М.Радьков, М.И.Вишневский,
Т.А.Старовойтова, Г.С.Поддубская,
А.И.Андреева, Г.В.Ридевский,
И.Н.Шарухо.

РАЗДЕЛ I. ПРОБЛЕМЫ ПРЕЕМСТВЕННОСТИ ЕСТЕСТВЕННО-ГЕОГРАФИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ В НАЧАЛЬНОЙ И СРЕДНЕЙ ШКОЛЕ

© Издательство Могилевского государственного университета
им. А.А.Кулешова

подтвержены все компоненты географической среды, окружающей человека: вода, воздух, почва, горные породы, растения и животные. Другие предметы, например, биология изучает только живое вещество. Ввод специального курса "экология" может перегрузить школьные программы и в некоторой степени будет дублировать географию: ведь экология тоже изучает изменения природных комплексов и их отдельных компонентов в результате хозяйственной деятельности человека и воздействия этих изменений на человека.

В школьном образовании все больше внимания уделяется краеведению. В краеведении география родного края не ограничивается его историей, культурой, быта людей. Это нужный курс, где интеграция разных предметов происходит естественно, где появляются элементы искусства, которых так не хватает в современном образовании. Здесь - новое и широкое поле деятельности, и важен именно комплексный подход, показ связей между природой края и его заселением, традиционной и современной хозяйственной деятельностью, бытовой культурой, архитектурой, памятниками природы и т.д.

Гуманизация географии, как и других предметов, началась уже давно. География культуры в той или иной форме все шире изучается в Высшей школе. Очевидно, этот материал следует включать и в курсы школьной географии. Знание особенностей культуры своего и других народов - основа добрососедских отношений, необходимая составляющая разумной геополитики.

Одним из феноменов нашего времени является туризм. Туризм находится в области практических применений географических знаний. Он дает физический и эмоциональный отдых, способствует развитию экономики, взаимопонимания. Очевидно, школьные программы должны содержать раздел о туристических особенностях своего и соседних регионов, рассказывать о памятниках культуры мирового значения.

При замене курсов географии Советского Союза на географию своей страны из многих учебников России выпали разделы, посвященные природе и экономике бывших союзных республик. Эти регионы не упоминаются или упоминаются поверхностно в курсах мировой географии. Новые границы не разорвали торгово-экономических, транспортных, бытовых, культурных, родственных связей между людьми. Очевидно необходимо изучать географию республик-соседей, плавню переходя от подробного изучения своей страны к краткому изучению дальнего зарубежья.

В географии происходят все те изменения, которые присущи школе в целом. Будучи естественными, они довольно легко вписываются в рамки географического образования, искусственные - не прививаются. Невозможно объединить мировоззренческую географию с какими-либо другими предметами, найти квалифицированных преподавателей,

создать качественные пособия. Но в рамках географии найдет себе место и новая экология, и комплексное краеведение. Идет гуманизация географии, расширяется область ее практического применения. Остаются проблемы, требующие своего решения. Сохранение прежнего объема часов возможно за счет некоторого сокращения теоретического материала. Его разумнее изучать в высшей школе и уже на другом уровне.

Страха М.Л.

Брестскі дзяржаўны ўніверсітэт

НЕКАТОРЫЯ ПЫТАННІ ЗМЕСТУ ГРАМАДСКА-ГЕАГРАФІЧНЫХ ВЕДАЎ У НАВУЧАЛЬНЫМ КУРСЕ "АГУЛЬНАЯ ГЕАГРАФІЯ"

Навучальны курс "Агульная геаграфія" разглядаецца як выніковы ў сістэме геаграфічнай адукацыі школьнікаў. Асноўная яго задача - на больш высокім навуковым узроўні абагульніць веды, атрыманыя школьнікамі ў працэсе вывучэння папярэдніх навуковых курсаў, даць класнае ўвядзенне аб геаграфічнай сутнасці працэсаў, што адбываюцца ў прыродзе і жыцці грамадства, а таксама паказаць усю шматграннасць праблем, узаемадзеяння грамадства і прыроды на розных тэрытарыяльных узроўнях яе праяўлення.

Знаёмыства са зместам навукальнага дапаможніка "Агульная геаграфія" (пад рэд. С. М. Мясічка), паказвае, што ён не заўжды адпавядае ўсталяваўшымся ў сучаснай геаграфічнай навуцы падыходам да вывучэння грамадскіх працэсаў і з'яў перш за ўсё, звяртае на сябе ўвагу тое, што грамадская геаграфія па-ранейшаму трактуецца як эканамічная геаграфія. Так, ужо ва ўвядзенні, дзе гаворыцца, што агульная геаграфія ўяўляе сабой інтэгравальную вобласць ведаў, у якой адбываецца цеснае ўзаемадзеянне прыродазнаўчых і грамадскіх навук, на адзін узровень з фізічнай геаграфіяй ставіцца эканамічная, а не грамадская ці сацыяльна-эканамічная геаграфія. Аднак сёння ў геаграфічнай навуцы сфарміравалася ўстойлівае ўвядзенне аб блоку грамадска-геаграфічных ведаў, які складаецца з эканамічнай, сацыяльнай, палітычнай геаграфіі, а яны ў сваю чаргу, падзяляюцца на геаграфію прамысловасці, транспарту, насельніцтва, гандлю, сувязі, культуры і інш.

Далейшы аналіз дапаможніка паказвае, што падобны падыход да вызначэння зместу грамадска-геаграфічных ведаў захоўваецца і ў іншых раздзелах. Так, у раздзеле "Геаграфія - навука аб тэрытарыяльных сістэмах" даецца ўвядзенне аб тэрытарыяльна-вытворчых комплексах, прыродна-гаспадарчых сістэмах, аднак нічога не сказана аб грамадска-

територіяльних сістемах, як предмете вивучення громадской геаграфії. Тое ж тычыцца вучэння аб раянаванні. Побач з фізика-геаграфічным раянаваннем разглядаецца эканамічнае раянаванне, даецца ўвядзенне аб прыродна-гаспадарчых раёнах, аднак навогул адсутнічае інфармацыя аб канцэпцыі раянавання грамадства.

Асобага разгляду заслугоўвае змест раздзелу "Палітычная карта свету і насельніцтва" і, перш за ўсё, з пункту гледжання ўжываемых там паняццяў і тлумачэнняў да іх. Гэтыя паняцці не заўжды адпавядаюць сучасным уяўленням аб сутнасці палітыка-тэрытарыяльных працэсаў, некаторыя з іх з'яўляюцца архаічнымі. Так, на стар. 105 даецца гаворыцца, што "на сучаснай палітычнай карце свету налічваецца 236 дзяржаў і тэрыторый", якія "з пункту гледжання міжнароднага права падзяляюцца на два тыпы: незалежныя дзяржавы і залежныя тэрыторыі (калоніі, падпачечныя тэрыторыі, заморскія тэрыторыі і інш.)". Аднак сёння агульнапрынятым з'яўляецца падзел палітыка-тэрытарыяльных утварэнняў (краін) на суверэнныя (дзяржавы) і несувярэнныя (якія маюць тую ці іншую форму залежнасці, або палітычны статус якіх канчаткова не вызначаны). Сярод залежных тэрыторый выдзяляюцца ўладанні, акупаваныя тэрыторыі, тэрыторыі з асобым палітычным рэжымам (статусам) і інш. У гэтым дапаможніку ўзгадваецца аб падпачечных тэрыторыях, якія ўжо зніклі з палітычнай карты свету на пачатку 90-ых гадоў, аднак нічога не гаворыцца аб шматлікіх самаабвешчаных дзяржавах (так званых "квазідзяржавах"), якія ў вялікай колькасці пачалі ўзнікаць на палітычнай карце свету ў гэты ж перыяд.

Шэраг пытанняў выклікае прапанаваны аўтарамі дапаможніка падыход да тыпалогіі краін. Сёння агульнапрынятай з'яўляецца выкарыстоўваемая ААН тыпалогія краін, у аснову якой кладзецца такі комплексны паказчык, як індэкс развіцця чалавечага патэнцыялу (Геаграфія, 1997, № 21). Велічыня гэтага індэкса ўяўляе сабой інтэгральны паказчык, які складаецца з наступных трох кампанентаў: 1) сярэднячакаямая працягласць жыцця людзей; 2) узровень адукаванасці; 3) рэальная велічыня сярэдніх даходаў жыхароў. Па гэтай паказчыку ўсе краіны свету падзяляюцца на тры тыпы: з высокім, сярэднім і нізкім узроўнямі развіцця. Можа праводзіцца таксама тыпалогія краін па ўзроўню сацыяльна-эканамічнага развіцця, зыходзячы з велічыні валавага нацыянальнага прадукта на душу насельніцтва. Усе іншыя аб'яднанні краін - па геаграфічнаму становішчу, памерах тэрыторыі, колькасці насельніцтва і г.д. - уяўляюць сабой звычайныя групіроўкі, а не тыпалогіі.

Пэралік недахопаў у паняццым апарате і змесце грамадска-геаграфічных ведаў навуцальнага курса "Агульная геаграфія" можна было б працягваць. Гэта сведчыць аб неабходнасці для прадстаўнікоў геаграфічнай навукі правесці пэўную работу па ўзгадненню зместу

асноўных паняццяў, якія ўжываюцца ў школьных курсах грамадскай геаграфіі са зместам адпаведных паняццяў у курсах, што выкладаюцца ў вуз і з агульнапрынятым разуменнем гэтых паняццяў. Магчыма ёсць неабходнасць у правядзенні спецыяльнай навуковай канферэнцыі, прысвечанай праблемам выкладання ўсяго блока грамадска-геаграфічных дысцыплін у навуцальных установах розных узроўняў.